

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота

З японської філології

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ БУНГІО (НА ПРИКЛАДАХ ПОЕЗІЇ ХОККУ І ТАНКА)

Студентки групи Пяп 02-19
факультету східної та слов'янської
філології
денної форми навчання
Освітньої програми:
Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно), перша –
японська

Онойко Яни Юріївни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Свердлова Тетяна Геннадіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ	5
1.1. Періодизація історії японської мови.....	5
1.2. Історія розвитку класичної японської мови.....	7
1.3. Поняття та характеристика класичної японської мови.....	9
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. ВІДМІННОСТІ МІЖ БУНГО І СУЧАСНОЮ ЯПОНСЬКОЮ МОВОЮ	13
2.1. Орфографія і фонологія.....	13
2.1.1. Відмінності у орфографічній системі та вимові знаків кана між класичною та сучасною японською мовою.....	14
2.1.2. Вимова знаків історичної <i>кана</i>	16
2.2. Особливості лексичної системи.....	18
2.2.1. Словник – 25 поширених лексичних одиниць з класичної мови.....	20
2.3. Граматичні особливості.....	23
2.3.1. Дієслова.....	23
2.3.2. Прикметники.....	26
2.3.3. Частки класичної японської мови.....	28
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДАХ ПОЕЗІЇ ХОККУ І ТАНКА	31
3.1. Приклади використання лексичних одиниць та граматичних форм на прикладах віршів <i>хокку</i>	31
3.2. Приклади використання лексичних одиниць та граматичних форм на вірші <i>танка</i>	34
ВИСНОВКИ	35
要約	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39

ВСТУП

Не буде таємницею те, що Японія зараз стрімко розвивається і все більше впроваджує нові методи та принципи, що характерні для країн Заходу, у більшість сфер у соціальному, політичному, економічному та інших планах. Мова також не стала винятком. Запозичення з західних мов, особливо з англійської, поява сленгу, зокрема того, що широко використовується носіями японської мови в Інтернеті, соціальних мережах тощо, усучаснили японську мову, зробили її багатогранною. Однак ця країна має деяку особливість – вона цікавим способом поєднує сучасність з традиційністю, тому як ознака менталітету японців – шанування усього, що витримане століттями. І класична мова не є винятком, адже стала основою для сучасної. І разом з цим виникали і продовжують з'являтися питання і проблеми щодо відмінностей між класичною та сучасною мовами, що стають предметом вивчення та досліджень японознавців та лінгвістів.

Актуальність теми. Так як класична мова виступає фундаментом для японської мови, що нині використовується її носіями, вивчення головних особливостей дасть людині, що вирішила зв'язати себе з Японією, можливість краще зрозуміти та освоїти її мову та культуру. Перекладачам особливо важливо мати знання з класичної мови, так як завдяки їм вони зможуть максимально близько до оригіналу передати його стиль та підтекст.

Мета цієї курсової роботи - дати чітке уявлення про класичну японську мову та дослідити її у теоретичному та практичному планах.

Ця мета потребує виконання наступних **завдань**:

1. Дослідити періодизацію історії японської мови та історію розвитку японської класичної мови.
2. Визначити поняття та дати докладну характеристику літературній мові.

3. Розглянути структуру класичної японської мови: орфографічні, фонологічні, лексичні, граматичні особливості та визначити відмінності між структурами класичної та сучасної японської мови.

5. Проаналізувати практичне використання лексичних одиниць та граматичних форм мови бунго через приклади поезії хокку і танка.

Методи дослідження: метод аналізу, метод порівняння, описовий метод, метод контекстуального аналізу.

Об'єктом дослідження в даній курсовій роботі є японська літературна мова *бунго*.

Предметом дослідження виступають теоретичні аспекти та особливості структурних компонентів – орфографії, фонології, лексичної системи, граматики – японської літературної мови.

Новизна роботи. В даній курсовій роботі ґрунтовно досліджена класична японська мова *бунго* і проаналізоване практичне використання її особливостей на прикладах поезії *хокку* і *танка*.

Практичне значення. Результати дослідження у даній роботі можуть використовуватися у подальших дослідженнях у сферах лінгвістики, японознавства та інших і викладанні курсів зі згаданих вище дисциплін на філологічних факультетах університетів, що спеціалізуються на вивченні японської мови та літератури.

Структура роботи. Дана курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, резюме та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

1.1. Періодизація історії японської мови

Історію японської мови насамперед слід поділити на два основні періоди : дописемний та писемний. Дописемна японська мова, яку зазвичай називають протояпонською, не є доступною для досліджень і може бути лише частково відновлена. Деяка мізерна частина інформації про останній етап протояпонської мови міститься в найдавніших записах власних імен, які можна знайти у текстах, написаних китайською мовою (хроніки, написи на мечах та дзеркалах тощо). Вони охоплюють проміжок часу від кінця III до VI століття і дають лише розпливчасте та часткове уявлення про деякі фонетичні і лексичні аспекти японської мови [17, с.11].

Існує декілька періодизацій історії японської мови, найпоширеніша з яких базується на поділі на великі соціально-політичні епохи (Сато, 1995), а також збігається з фазами розвитку японської літератури [23]. Проте ця традиційна класифікація приділяє надто багато уваги екстралінгвістичним факторам і надто мало фонетиці, морфології, синтаксису та лексиці, які суттєво змінилися за останні чотирнадцять століть. Тому нижче буде наведена інша система датування, яка має багато спільностей з системою японознавця Дж. Рікмейєра, у порівнянні з традиційною періодизацією з короткими описами основних літературних джерел з історії японської мови :

1. Давня японська мова (600-850) (上代後 - джодайго)

- *Формувалася у періоди Асука (592-710) і Нара (710-784)*

- Збережена інформація про давню японську мову міститься загалом у поезії (вірші та пісні), знайдений в хроніках («Кодзікі», 712 р.; «Ніхон сьокі» / «Ніхонгі» 720 р.), в описах провінцій («Фудокі», 713 р.), як кам'яні написи

(наприклад, двадцять одна поема «буссокусекі но ута» храму Якусі в Нарі, у 753 р.), і перш за все в антології «Манйосю» (після 771 р.). Прозові тексти включають імператорські укази (семмьо, містяться в хроніці «Сьоку Ніхонгі» 797 р.) і ритуальні молитви та благословення (норіто і йогото, у збірнику правил і розпоряджень «Енгі шікі» у 927 р.).

Деякий матеріал також доступний з написів на деревах та камнях, з документів на папері, дерев'яних табличок (моккан) і з різних текстів, написаних китайською мовою [17, с.11-12].

2. Класична японська мова (850-1200) (中古語 – чюкого)

- Формувалася у період Хейан (794-1185)

- Поезія зібрана в численні антології, як офіційні (перша з них «Кокін вака шу»), так і приватні, а також ті, що містяться у прозових текстах. Сама проза представлена, різними оповіданнями (моногатарі, починаючи з «Такеторі моногатарі»), здебільшого повчальними (сецува, наприклад, збірка «Конджаку моногатарі шу»), щоденниками (найдавнішим із збережених прикладів є «Тоса ніккі») та літературні нотатками (дзуйхіцу, наприклад «Записки в узголів'ї» («Макура но соші»). З'являються перші словники, які включають матеріал на японській мові (приблизно з 900 року); також заслуговують на увагу численні китайські тексти, що містять японські цитати, глоси (кунтен) тощо [17, с. 12].

3. Середньовічна японська мова (1200-1750) (中世語 – чюсейго)

- Формувалася у періоди Камакура (1185-1333) і Муромачі (1336-1573)

(також має назву 近世語 - кінсейго (ранній період), що формувалася у першій половині періоду Едо (1603-1867))

- Крім інших численних текстів різних жанрів (поезія, проза та драма; жанри, які вже існували раніше, і ті, що були створені порівняно нещодавно; літературні та нелітературні тексти тощо), слід згадати записи латиницею, що

зробили португальські та іспанські місіонери між 1591 і 1632 роками, які включають оригінальну японську літературу, переклади з європейських мов, словники та граматичні підручники [17, с.12].

4. Нова японська мова (1750-1900) (近世語 - кінсейго (пізній період))

- *Формувалася у другій половині періоду Едо (1603-1867).*

- Початок цього етапу відзначений переміщенням мовного панування з Центральної Японії (тобто регіону Камігата) до Східної Японії (територія навколо Едо). З цього часу саме Едо (зараз - Токіо), а не Кіото, задає тон для загальноприйнятої, «стандартної», мови [17, с. 12].

5. Сучасна японська мова (з 1900 року) (現代語 – гендайго)

- *Формувалася у періоди Мейдзі (1868-1912), Тайсьо (1912-1926), Сьова (1926-1989) і Хейсей (1989-).*

Класична японська мова, що повноцінно сформувалася приблизно на початку XI століття, забезпечила основу для писемності наступних століть, і її основна граматична структура, таким чином, збереглася у величезній кількості текстів та літературних творів, створених аж до нинішнього часу. Класичну мову також називають термінами бунго («літературна мова»), кого («стара мова») або котенго («класична мова») [17, с. 13].

1.2. Історія розвитку класичної японської мови

Писемність була завезена у Японію у 5 столітті нашої ери, але поєднання китайських ієрогліфів з японською граматиною та словозмінами не було вдалим рішенням. З розвитком попередника хірагани, відомого як манйогана, у 8 столітті н.е. була введена нова система письмових комбінацій, що

імітувала розмовну мову того часу. Пізніше вона отримала назву *бунго* (чи *кобун*), і почала використовуватися для написання великих творів, таких як «*Такеторі моногатарі*» [25].

У XVII столітті відбулася культурна революція Едо, яка особливо сприяла розвитку бунго. В цей період національна культура стала більш популярною, і з'явилося багато творів, що демонструють особливості японської літератури того часу. Один з найвідоміших творів цього періоду - "Повість про Гендзі" Мурасакі Сікібу, який надихав інших авторів на створення нових творів на бунго. Мова бунго домінувала майже на усіх сферах писемності, однак офіційні документи, деяка частина наукової та художньої літератури писалися канбуном - «китайським письмом». Але коли канбун скасували, на бунго стала писатися решта текстів [24].

Однак до періоду Мейдзі та створення державних шкіл, розмовна мова (*кого*) настільки відокремилася від письмової форми бунго, що її стало надзвичайно важко зрозуміти, не маючи відповідних знань. Мовою бунго стали користуватися лише уряд і ті, хто отримав освіту у галузі знань китайської та японської класичних мов, подібно до того, як латинська мова використовувалася як письмова мова церкви та тими, що здобули освіту у галузі знань давньогрецької та латинської мов. З появою книгодрукування письменники все ближче наближалися до писемності, яка відображала загальноприйнятту розмовну мову [25].

У другій половині XIX століття на розмовну мову переходило все більше сфер побуту японського суспільства. До початку XX століття на кого також перейшла преса, а зі своєю появою - і радіо. До середини XX століття мова *кобун* став використовуватися лише в офіційно-діловій сфері: на ньому писалися уся документація, від звичайних квитанцій до указів імператора [23].

На сьогоднішній день класична мова використовується у побуті ще рідше, ніж у минулі часи, тим не менш японці не відмовилися від неї назавсім. *Бунго* все ще використовується у традиційних ЗМІ; крім цього, літературну мову

навіть зараз викладають у середніх та старших школах і включають як перевірений матеріал у зміст вступних іспитів у вищі навчальні заклади. Також і нині пишуть вірші у традиційних жанрах - *хокку* і *вака* (*танка*, *чьока*, *седока*). Багато словників японської мови (тлумачних тощо) також включають у собі велику кількість слів з класичної японської, які хоч і не використовуються у сучасній літературі та джерелах інформації. Японознавці та лінгвісти продовжують досліджувати класичну японську мову, її структуру, вплив на сучасну форму мови, існуючі діалекти, а також порівнюють японську мову у всі часи її формування з різних аспектів [23].

Тому навіть попри те, що мова *бунго* більше не є загальноприйнятою формою японської мови, вона продовжує значним чином впливати на всі аспекти культури та мовознавства країни сходу Сонця.

1.3. Поняття та характеристика класичної японської мови

Класична японська мова, яку в сучасній японській мові називають «бунго» (літературна мова), «кого» (стара мова) або «кобун» (стара писемність), ґрунтується на мові, якою користувалися столичні еліти періоду Хейан (794-1185), особливо це відображено в класичних прозових творах та традиційній поезії (*вака*) X-XI століть [24]. Незважаючи на подальші мовні зміни, вона залишалася в основному письмовою формою мови (деякі традиційні жанри більше відображали нові розмовні форми, ніж інші, але всі покладалися на класичний стандарт). Основна характеристика бунго - це використання китайських ієрогліфів (кандзі) разом з японською лексикою і граматичними конструкціями [24].

Виділяють також деякі риси класичної мови бунго [6]:

- **Ритмічність:**

Наявність відносно ритмічної структури, що відрізняється від структури сучасної японської мови.

- **Використання різних рівнів мови:**

У мові *бунго* вживається багато формальних та ввічливих виразів, які в сучасній японській мові можуть бути вважатися застарілими або не вживаються взагалі.

- **Використання складних граматичних конструкцій та слів:**

У класичній мові часто використовувалися складні зв'язки слів та синтаксичні конструкції, що робить текст важчим для розуміння порівняно з сучасною японською мовою.

- **Відмінювання слів та відсутність складних зв'язків між ними:**

У мові *бунго* існує відмінювання слів, що допомагає встановлювати взаємини між різними частинами мови, а також відсутні складні зв'язки між словами, які характерні для сучасної японської мови.

- **Використання архаїзмів:**

Мова *бунго* містить багато слів, які не вживаються в сучасній японській мові, але все ще залишаються у вживанні в спеціальних контекстах.

Класична японська мова міцно пов'язана з орфографією *кани*, але також має лінгвістичну основу для форм письма, які значною мірою або повністю спиралися на ієрогліфи та стилі: *камбун* («китайське письмо»), стиль *соробун* («епістолярний стиль») та більш сучасний *футсубун* («звичайний стиль») [6].

- ***Камбун* (漢文)**

Один із стилів класичної японської мови, в основі якого лежить класична літературна китайська мова (*веньянь*). Цей стиль використовували з періоду Хейан до середини XX століття як офіційну мову для писемності, навчання та релігійної літератури. Також значна частина японської літератури була створена на *камбуні*, як офіційна мова для писемності, навчання і релігійних текстів. Хоча *камбун* є формою класичної китайської мови, він дещо відрізняється від мови.

Ієрогліфічні тексти на *камбуні* доповнювалися спеціальними знаками, які називаються *каерітен*. Вони використовувалися для позначення кінця фрази або речення, відокремлення кожного блоку тексту та для полегшення читання, а також вказували на зміну порядку ієрогліфів відповідно до японського синтаксису. За допомогою цих значків можна було читати ці тексти японською, розуміти їх логічну структуру та легко знаходити у них потрібну інформацію.

Камбун продовжував існувати протягом тисячі років, однак в другій половині XIX століття його використання значно збузилося, коли було започатковано сучасну систему писемності на основі японської фонетики - кандзі та кана. Після революції Мейдзі *камбун* офіційно скасували, і хоч ще проводяться дослідження особливостей цього стилю, його вивчення обмежилось лише до кількох галузей: історія, література та релігія. Нині також *камбун* ще вивчають у середній школі, але нові тексти у цьому стилі більше не створюються [3].

• *Соробун* (候文)

Стиль японської писемності, який використовувався переважно для листів і певних типів документів. Цей стиль сформувався у пізній період Хейан (794-1185) і Камакура (1185-1333) з більш раннього стилю під назвою *хентай камбун*, який сам по собі був формою класичної китайської мови, але значно модифікованою змішанням японських лексичних одиниць і граматичних конструкцій. Відмінна риса стилю *соробун* – це часте вживання ввічливого допоміжного дієслова *そうろう* (そうろう; що раніше мало значення «служити»), яке з часом втратило свою самостійну семантичну цінність і стало відповідати за функцією допоміжному дієслову *あります* (арімасу - «бути») або просто до ввічливого дієслівного суфікса *-ます* (-масу) сучасної японської мови. В орфографії цього стилю широко використовувалися китайські ієрогліфи та порядок слів і пропускалися японські частки та суфікси

відмінювання, де це було можливо, тому навіть освіченому японцю треба було провести час над розшифруванням, щоб прочитати текст, написаний у цьому стилі. *Соробун* був стандартною формою японської мови для всієї офіційної кореспонденції до кінця Другої світової війни [3].

• *Фуцуубун* (普通分)

Стиль японської писемності, який широко використовувався з 1890-х років до початку періоду Тайсьо (1912-1926). Був створений шляхом змішання японського та китайського форм письма, додаванням елементів стилів гікобун («псевдокласичний стиль») та сьосокубун («епістолярний стиль») і комбінації кани та кандзі. *Фуцуубун* вважався стандартним літературним стилем для повсякденного використання. Після періоду Тайсьо цей стиль був поступово замінений просторічним стилем через вплив руху за уніфікацію писемної та розмовної форм японської мови, і наразі він рідко використовується [3].

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. ВІДМІННОСТІ МІЖ БУНГО І СУЧАСНОЮ ЯПОНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Орфографія і фонологія

Класична японська література спочатку була записана в основному за допомогою фонетичного складового письмального шрифту кана, що зазвичай називають хентайгана, «модифікованою (або аномальною) канною», щоб підкреслити контраст із сучасними стандартними формами. Цей вид писемності почав розвиток з фонетичного використання китайських ієрогліфів у давньоапонській мові (манйогана, «кана Манйошю», або магана, «справжня кана»), і пізніше став сучасною хіраганною. У хентайгані один склад міг бути представлений кількома символами. Самі китайські ієрогліфи в різних графічних варіантах використовувалися досить помірно і переважно у своїй семантичній функції (у цьому випадку їх називають мана, «справжні ієрогліфи»), хоча можна знайти їх фонетичне використання (тобто як манйогана) у деяких, переважно нелітературних, текстах [17, с. 37].

Позначення класичної японської мови не включало ні розділових, ні діакритичних знаків для позначення дзвінких проривних приголосних (так званих дакутен: ん); складові символи також не розрізнялися за розміром. У сучасних виданнях класичних текстів використовується транслітерація на хірагану (лише винятково на катакану) з набором складів до проведення орфографічної реформи, ініційованої японським урядом у 1946 році (тобто все ще включає *ві* та *ве*); причому додаються розділові знаки і позначається дзвінкість, а іноді окремі символи друкуються зменшеним розміром (відповідно до сучасного стандарту). Правопис також часто пристосовується до норми вимови Х століття, точніше до системи під назвою *рекішікітекі каназукай* («історична орфографія»), або принаймні вказуються відхилення

від неї. Досить часто слова, написані в текстах з кана, замінюються в цих виданнях китайськими ієрогліфами для зручності їх ідентифікації, а оригінальне написання потім подається поряд з ієрогліфами як фурігана (кана для вказівки вимови) [17, с. 37].

2.1.1. Відмінності у орфографічній системі та вимові знаків кана між класичною та сучасною японською мовою

Історична система кана зводиться в таблицю з 50 складів та окремих звуків (五十音図), що сформувалися в період Хейан [21].

Таблиця 2.1.

	а	і	у	е	о
а	あ	い	う	え	お
к	か	き	く	け	こ
с	さ	し	す	せ	そ
т	た	ち	つ	て	と
н	な	に	ぬ	ね	の
х	は	ひ	ふ	へ	ほ
м	ま	み	む	め	も
й	や	い	ゆ	え	よ
р	ら	り	る	れ	ろ
в	わ	ゐ	う	ゑ	を

Таблиця 50 знаків складається з ряду голосних і дев'яти рядів приголосних: *к-, с-, т-* і т.д., з п'ятьма голосними (*а, і, у, е, о*) в кожному. Голосні *і* і *е* в ряді

й- ті самі, що і *i e* в ряді голосних *a-*, а голосний *у* в рядку *в-* той же, що *i* в у ряді голосних *a-*. Таким чином, у таблиці з 50 символів реально є лише 47 окремих складів. Зараз два з наведених знаків кана: *ゐ* (*vi* або *i*) і *ゑ* (*ve* або *e*) в ряді *в-* більше не використовуються; відповідно, в сучасній японській мові є 45 різних знаків (або складів) [15].

Щодо вокалізації звуків, у сучасній японській мові, наприклад, 山崎 може читатися принаймні двома різними способами: Ямазакі та Ямасакі. Звук *са* в даному випадку визначається як сейон (清音), "чистий звук", на противагу *за*, що позначається як дакуон (濁音), "вокалізація". Подібна відмінність між глухими та дзвінкими звуками, що існувала вже з епохи Нара, не вказується в таблиці 50 знаків, тому до неї слід навести таке доповнення:

Таблиця 2.2.

2-	が	ぎ	ぐ	げ	ご
3-	ざ	じ	ず	ぜ	ぞ
0-	だ	ぢ	づ	で	ど
0-	ば	び	ぶ	べ	ぼ

Слід зауважити, що знаки кана рядів *n-*, *m-*, *r-* і *v-* ніколи не вокалізуються. На додаток до вокалізації є напівдзвінкі звуки, або хан-дакуон (半濁音), що стоять у ряді *x-* і позначаються маленьким кружком у верхньому правому кутку знака [5].

Таблиця 2.3.

<i>n-</i>	ぱ	ぴ	ぷ	ぺ	ぽ
-----------	---	---	---	---	---

Вокалізовані звуки *じ* ряду *з-* і *ぢ* ряду *m-* спочатку вимовлялися відмінно один від одного, але до періоду Муромачі їх стали вимовляти

однаково, так само, як і ず ряду *c-i* づ ряду *m-*. Таким чином, сьогодні історичні знаки ぢ і づ читаються так само, як じ і ず відповідно. Наприклад, класичний прислівник いづく (ізуку, «де») перетворюється у сучасній мові на いずく [5].

Щодо змін звуків, новий звук, що з'явився в період Хейан, але раніше був відсутній у таблиці 50 знаків, — н (撥音), або «назалізований звук», *хацуон*. Він використовувався, наприклад, коли серединне або кінцеве *му* замінювалося на *н*: йомі-те (よみて) перетворювалося на йон-де (よんで) [11].

2.1.2. Вимова знаків історичної *кана*

• Вимова знаків ряду *v-*

1. В сучасній японській мові *o* (или *wo*, を) використовується лише для запису відмінкової частки を, проте в класичній цей знак з'являється також в якості вигуку і союзу, а також широко використовується в багатоскладних словах. Це を тепер вимовляється так само, як сучасне японське *o* (お) :

をとこ (男, отоко — «чоловік»), をんな (女, онна — «жінка»),
 をがむ (拝む, огаму — «молитися»), まをす (申す, мо:су — «говорити»).

2. В сучасній мові знаки *кана* ゐ (*vi*) и ゑ (*ve*) вимовляються як *i* (い) и *e* (え) :

田舎 (інака — «село»), 参る (маіру — «йти»), 声 (кое — «голос»),
 笑む (ему — «посміхатися») [12].

• Вимова знаків ряду *x-*

Знаки ряду *x-* (は, ひ, ふ, へ, ほ) вимовляються як *ха*, *хі*, *ху* (*фу*), *хе*, *хо*, або як *ва*, *і*, *у*, *е*, *о*, в залежності від їх розташування у слові.

1. Коли знаки *кана* ряду *x*- стоять на початку слова, вони вимовляються так само, як і в сучасній мові:

はな (鼻, «ніс») вимовляється: хана; ふみ (文, «лист») вимовляється: фумі.

2. Коли знаки *кана* ряду *x*-стоять у середині або наприкінці слова, то вимовляються *a, i, y, e* або *o* :

川 («річка») вимовляється як かわ (кава); 宵 («вечір») вимовляється よい (йоі); 言へば («коли говорять») вимовляється 言えば («ієба»); 庵 («хижа») вимовляється いおり («іорі»); 家 («дім») вимовляється イえ (іе); 前 («перед») вимовляється まえ («мае»). Частка , що вказує на головну тему речення, вимовляється ва (わ) і в класичній, і в сучасній японській мові [12].

- Вимова довготи звуків

Довгий звук (長音) є голосним звуком, подовженим шляхом додавання ん (y) чи ふ (фу). Ймовірно, у давнину їх не існувало, і вони виникли згодом внаслідок впливу китайської писемності чи складових знаків [15].

• Знаки з голосним *a*-

Коли за знаками, що закінчуються на -а (*та, ха, ма, ва* та ін.), слідує у або фу, він читається おう (о):

尊し («поважний») вимовляється як とうとし (то:тоші); 更衣 («імператорська наложниця») вимовляється як こうい (кі:і).

• Знаки з голосним *i*-

Коли за знаками, що закінчуються на -і (*хі, рі* та ін.), слідує у або фу, він читається як ゆう (ю:):

日向 (провінція на острові Кюсю) вимовляється ひゅうが (хю:га); 急な («раптовий») вимовляється як きゅうなり (кю:-нарі); 言ふ («сказати») вимовляється ゆう (ю:).

• **Знаки з голосним у-**

Коли за знаками, що закінчуються на -у (*ку, ю* та ін), слідує у або *фу*, він читається як *う* (*у:*) :

食 *う* («їсти») вимовляється як *く* *う* (*ку:*); 結 *ふ* («зв'язувати») вимовляється як *ゆ* *う* (*ю:*).

• **Знаки з голосним е-**

Коли за знаками, що закінчуються на -е (*ке, те, хе* та ін), слідує у або *фу*, він читається як *え* *う* (*йо:*) :

今日 («сьогодні») вимовляється *き* *ょう* (*кьо:*); 要 («важлива частина») вимовляється *え* *う* (*йо:*); 蝶 («метелик») вимовляється *ち* *ょう* (*чо:*).

• **Знаки з голосним о-**

Коли за знаками, що закінчуються на -о (*ко, о* та ін.), слідує у або *фу*, він читається як *お* *う* (*о:*) :

追 *ふ* («переслідувати») вимовляється як *お* *う* (*о:*) [15].

2.2. Особливості лексичної системи

Так як Японія була ізольована майже від усього світу протягом декількох століть, стає цілком очевидним той факт, що японська мова не мала широкого контакту з англійською та іншими західними мовами, а отже й запозиченнями з них. Тому іншомовних лексичних одиниць, окрім, звичайно, тих, що запозичили з китайської мови, була зовсім незначна кількість в класичній японській мові, на відміну від сучасної безсистемної лексики на *катакані*, яку на сьогоднішній день можна ледве не потоком почути від кожного носія мови. Звичайно, нерідко трапляється, що слово, запозичене з англійської чи інших мов країн Заходу, виявлялося у результаті кращим, ніж

оригінальне японське, але більшість концепцій, крім тих, які не були введені до теперішнього часу, не дивно, що мають давніші корінні японські назви. Тому очевидно, що текст, написаний на класичній японській мові, буде використовувати традиційні еквіваленти. Наприклад, поцілунок - це 口付け (кучідзуке) або навіть тепер рідкісне 接吻 (сеппун), а не поширене зараз キス (кісу) [11].

Класична японська також мала особові займенники, які фактично зникли в сучасній мові. Яскравими прикладами є займенники першої особи 我 (варе, «я», «ми») і 拙者 (сеша, «я»), а також займенники другої особи 汝 (нанджі, «ти»), 御主 (онуші, «ти») і 其方 (соната, «ви») [11].

Займенники – це чи не єдина частина мови, яка поступилися місцем іншим частинам. Один із займенників, що часто зустрічався, був 者 (моно), що означає «людина», де сучасна японська мова використовує 人 (хіто). 者 все ще існує, але воно рідше вживається окремо, особливо в розмовній мові. Тепер воно зазвичай з'являється лише як частина складнішого слова, як, наприклад, 裏切り者 (урагірі моно) або 人気者 (нінкі моно), тоді як сам ієрогліф найчастіше з'являється у сполуках із вимовою しゃ (шія), як у 医者 (ішія) або 学者 (гакушія) [20].

Як і у інших мовах, визначення слів у японській мові змінювалися протягом століть. Щоб навести простий приклад, 着物 (кімоно) тепер відноситься до певного стилю одягу, але коли воно почало використовуватися, значення цього слова відповідало значенню ієрогліфа («носити» + «річ») і означало просто "одяг". Так само 車 (курума), що означає «автомобіль», очевидно, колись стосувалося транспортних засобів загалом [20].

Частинки теж зазнали змін. Класична にて (ніте) була більш-менш еквівалентною сучасній частці に (ні) або で (де). とて (тоте) нагадувала сучасну といって (to itte) або と思つて (to omotte). Емфатичний маркер

об'єкта をば (woba) майже повністю вийшов з ужитку. Іншим важливим моментом є те, що частка, що позначає тему речення, は (wa), хоч і існувала, але використовувалася набагато рідше, ніж сьогодні. Якщо зараз японці сказали б 私は読む (ваташі ва йому, «я читаю»), то у минулі часи, швидше за все, використовували б 我読む (варе йому), взагалі опускаючи частку [6].

2.2.1. Словник – 25 поширених лексичних одиниць з класичної мови

1. 諸共に 「もろともに, моротомоні」 (揃って、一緒に) – разом;
2. 安し 「やすし」 1. {易しい} – легкий;
2. {安全だ安らかだ} – безпечний, спокійний;
3. 難し 「かたし, каташі」 1. {難しい} – складний;
2. {厳しい、強い} – суворий, сильний;
4. かく {このように} – таким чином;
5. 衣 「ころも, коромо」 1. {着物} – одяг;
2. {法衣} – риза священника;
6. あく 1. {満足する} – задовольняти;
2. {飽きる} – втомлюватися від чогось, втрачати інтерес;
7. つとめて 1. {早朝} – рано вранці;
2. {翌朝} – наступного ранку;
8. いかで 1. {どうして} – як, чому (у прямому чи риторичному питанні).
「いかでか書かむ。」 {どのように書こう。}
«Як мені написати?» «Як я можу це написати?»
2. {どうにかして} – любою ціною;
「いかで行かむ。」 (どうして行こう。)
Неодмінно (будь-якою ціною) я піду. [19]

9. 有りと有る {あるだけの要るだけの} – все, що є, доступно.

「在りと在る薪を集めたり。」 {在るだけの薪を皆集めた。}

Він зібрав усі дрова, що були.

10. のみ {だけ} – тільки;

「彼のみ試みたり。」 「彼だけがやって見た。」

Тільки він спробував.

11. 老ゆ {老いる, ойру} – ставати старше;

「我老いたり。」 「ああ、私も年を取ったものだ。」

Я став старше.

12. おこたる (怠る, окотару) 1. {気がゆるむ} чи {気をゆるめる} – бути безтурботним;

「おこたる間もなし。」 「気をゆるめる暇もない。」

Зовсім немає часу розслабитися.

2. {病気がなおる。} – оправлятися після хвороби;

「病おこたらば都に上らむ。」 (病気が治ったら都に上ろう。)

Поїду в столицю, якщо одужаю.

13. 参る 「まゐる」 1. {まいります} - «піти або прийти (до начальства, у палац)»

「あすはまゐるべし。」 「あしたは宮中にくるだろう。」

«Завтра він прийде у палац»

2. {さしあげる} - *to give (to a superior)"

「みやにくだものまゐる」 {宮様にくだものをさしあげる。}

«Він подарував принцу фрукти»

「まゐる」 часто зустрічається в класичних текстах і функціонує переважно як принижуюча себе форма дієслів «йти», «приходити», «обслуговувати», «їсти», «пити», «подарувати» або «зробити щось для когось». Є також дуже маленька кількість прикладів, де це слово функціонує як шанобливий еквівалент дієслів «робити», «їсти» або «пити» [12].

14. 侍ふ、候ふ「さぶらふ」 1.(おつかえする) – служити комусь;

「みやにさぶらふ人」 「宮様におつかえしている人」
«особа, яка служить принцу»

2. {まいります} – «скромний варіант: йти, прийти»

「みやうてうさぶらはむ。」 「あしたの朝まいりましょう。」
«Я прийду завтра вранці».

3. ввічлива форма дієслова «бути».

「波の下にも都のさぶらふぞ。」

Під хвилями теж є столиця. [12]

15. 盗人 (ぬすびと、ぬすつと) (どろぼう) – крадій;

16. 内裏「うち」(名詞)(内裏=だいら:宮中) – палац імператора;

17. 里「さと」 1.(村、いなか) – село;

2.(自分の家) - будинок придворного;

18. つきづきし{につかわしい、感じがいい) - доречний, приємний для зору чи слуху;

「若き僧の白き衣もつきづきし。」 「若い坊さんの白い着物も見た目に感じがいい。」

Милує око біла риза молодого священика.

19. いと {たいへん} – дуже;

「いと赤き衣」 {たいへん赤衣着物}

Яскраво-червоний одяг.

20. にくし 1. {いやだ、きらいだ} - неприємний;

2. {みにくい} - потворний.

21. やうやく、やうやう (漸く) 1. だんだん、しだいに} – поступово;

「やうやう明け行く空」 {だんだん明るくなって行く空)

Небо, що поступово світлішає.

2. {やっと} - нарешті, з труднощами (часто зустрічається у сучасній японській мові, але було рідкісним словом у період Хейан)

22. あはれなり - має широкий спектр значень. Воно може використовуватися для позначення слів «чудовий», «красивий», «сумний», «жалюгідний» тощо, коли на глядача справляє сильне враження або він зворушений чимось (пейзажем, піснею тощо) [16].

「あはれなる松あり。」 「すばらしい松の木がある。」

Дуже гарна сосна.

23. をかし (おもしろい、すばらしい、すぐれている) - цікавий, видатний, чудовий.

24. ねたし {にくらしい、残念だ} - прикрий, набридливий.

「花の散るもねたし。」 {花が散るのも残念だ。}

Прикрим є той факт, що ось скоро розсиплеться цвіт.

25. らうたし (かわいい) – милий, красивий.

2.3. Граматичні особливості

2.3.1. Дієслова

Більшість відмінювань дієслів, що використовувалися в класичній японській мові, значно змінилися або зовсім вийшли з ужитку. Проте всі вони мають основу з шести основних змінних форм (що також властиві для прикметників).

Нижче наведено ці форми з прикладами використання дієслів та сучасними еквівалентами [15].

未然形 (мідзен-кей) : форма недоконаного виду

Ця форма (букв. «ще не здійснене») в цілому вказує на дію, що ще не відбулася. До неї відносяться дієслівні суфікси наміру (じ、む、みず – джі, му, мізу), припущення (まし - маші), бажання (まほし、なむ – махоші, наму), або заперечення (ざる、ず – зару, зу); союзна частка припущення (ば - ба); заключна частка бажання (ばいゆ – баю). Оскільки за *мідзен-кей* часто слідує негативне \sim ず, цю форму часто називають негативною [15]:

* Форма \sim む (-му) часто скорочувалася до \sim ん (-н). Ця форма все ще зберігається в сучасній мові в кількох виразах, як, наприклад, 言わんばかりに (іван бакарі ні), але, як і другі форми, більше не використовується [7]:

書かず (каказу) \Rightarrow 書かない (каканай)

書かざる事 (каказару кото) \Rightarrow 書かない事 (каканай кото)

書かじ (какаджі) \Rightarrow 書かないようにしよう (каканай йоу ні шійо:) чи 書かないだろう (каканай даро:)

書かむ (какаму) \Rightarrow 書こう (како:)

* 書かん (какан) \Rightarrow 書こう (како:)

書かば (какаба) \Rightarrow 書けば (какеба)

連用形 (ренйо:-кей) : сполучна форма

Форма, що вказує, що дія, або процес, виражений дієсловом, або має трапитися, або вже трапилося. До цієї форми часто відносяться дієслівні суфікси (き、ずに、けり、けむ、ぬ、たり - кі, зу ні, кері, кему, ну, тарі), що вказують на те, що дія вже сталася або була проведена. До *ренйо:-кей* також відносяться союзні частки (て、つつ、ながら - те, цуцу, нагара), що

вказують на одночасність або тривалість дії. По цій причині ця форма часто і називається сполучною [15]:

落ちき (очікі) ⇒ 落ちた (очіта)

落ちぬ (очіну) ⇒ 落ちた (очіта)

落ちけり (очікері) ⇒ 落ちた (そう) (очіта (соу))

落ちて (очіте) ⇒ 落ちて (очіте)

落ちずに (очіназуні) ⇒ 落ちなくて (очінак(у)те)

終止形 (сю:сі-кей): заключна форма

Форма, що фіксує кінець речення і вказує на те, що дія відбувається в даний час, за винятком випадку, коли в ньому застосований тимчасовий показник *мукасі* («давним-давно»). До сю:сікей також можуть відноситися дієслівні суфікси (べし、めり、らむ、らし - беші, мері, раму, раші та показник припущення/непрямої форми なり - нарі), що виражають відношення до того, що відбувається [15]:

耐ゆべし (таюбеші) ⇒ 耐えるべきだ (таеру бекі да)

連体形 (рентай-кей): означальна форма

Форма, яка використовувалася для ознаки іменника. У сучасній японській мові заключна та означальна форми ідентичні для дієслів та *i*-прикметників [10]:

ある川 (ару кава) ⇒ ある川 (ару кава)

流るる川 (нагаруру кава) ⇒ 流れる川 (нагареру кава) (пасивний стан дієслова)

～ごとし (-готоші), закінчення, яке слідувало за цією формою, вказувало на подібність. Форма прикметникового префіксу - ～ごとき (-готокі), що перетворилася на ～ごとく (-готоку) при сполучному використанні або як прислівник [10].

恨むるごとく (урамуруготоку) ⇒ 恨むように (ураму йо: ні)

已然形 (ідзен-кей): форма доконаного виду

Ідзен-кей (букв. «що вже відбулося») в цілому вказує на те, що дія вже відбулася. За нею часто слідує союзна частка ба (тому що; коли) або поступальна частка ど/ども (до/домо) [10]:

書けば (какеба) ⇒ 書けば (какеба)

書けども (какедомо) ⇒ 書いても (кайтемо) чи 書くけど (каку кедо)

命令形 (мейрей-кей): форма наказового способу

Форма команди. До деяких дієслів зазвичай додається підсилювальна кінцева частка йо [7]:

受けよ (укейо) ⇒ 受けろ (укеро)

2.3.2. Прикметники

У сучасній японській мові ми маємо і- та на- прикметники, а також кілька прикметників, які не підходять до жодної категорії. У класичній японській мові було чотири основні типи і більш широкий вибір тих, що не належали до жодної категорії [13].

-нарі прикметники

У сучасній мові вони перетворилися на -на прикметники. Частка に (ні) і дієслово あり (арі), часто скорочені до なり (нарі), йдуть за прикметником і об'єднуються у відповідну форму. Найбільш типовими формами були なる (нару) перед іменниками та なり (нарі) для закінчення речення [9].

-тарі прикметники

Зникли у сучасній мові, але по сенсу були майже такими ж, як прикметники -нарі. Частка と (то) і дієслово あり (арі), часто скорочені до たり (тарі), йдуть за прикметником і об'єднуються у відповідну форму. Найбільш типовими формами були たる (тару) перед іменниками та たり (тарі) для закінчення речення [9].

-ку прикметники

У сучасній мові перетворилися на *i*- прикметники. Перша відміна замінила ~く (-ку) на відповідне закінчення. Найпоширенішими були ~き (-кі) перед іменником і ~し (-ші) у кінці речення [9].

Ці прикметники не могли використовувати певні форми закінчення, якщо вони не були пов'язані (за допомогою форми сполучника) у діюче дієслово あり (арі), яке сполучалося б, як звичайно. Закінчення ~くあり (-ку арі) часто скорочується до ~かり (-карі), що призводить до сполучень на зразок ~から (-кара), що від ~くあら (-ку ара), для форм недосконалого виду і ~かれ (-каре), що від ~くあれ (-ку аре), для форм наказового способу [13].

未然形: залишається ~く як ~く (-ку). Приклади: 紅く (акаку), 広く (хіроку).

連用形: залишається ~く як ~く (-ку). Приклади: 紅く (акаку), 広く (хіроку).

終止形: змінюється ~く на ~し (-ші). Приклади: 紅し (акаші), 広し (хіроші).

連体形: змінюється ~く на ~き (-кі). Приклади: 紅き (акакі), 広き (хірокі).

已然形: змінюється ~く на ~けれ (-кере). Приклади: 紅けれ (акакере), 広けれ (хірокере).

命令形: не використовується, окрім поєднання з あり (арі) [5].

-шіку прикметники (також -джіку)

Приєднані до *ку*- прикметників у класичній мові як *i*- прикметники у сучасній мові. Подібно до прикметників *-ку*, для них не могли використовуватися певні форми закінчень, якщо не були пов'язані (за допомогою змінної форми) у діюче дієслово *あり* (*арі*), яке сполучалося б, як звичайно. Закінчення *～くあり* (*-ку арі*) часто скорочується до *～かり* (*-карі*), з яких виходять сполучення на зразок *～から* (*-кара*) для форм недоконаного виду і *～かれ* (*-каре*) для форм наказового способу [13].

未然形: залишається *～しく* як *～しく* (*-шіку*). Приклади: *凄まじく* (сусамаджіку), *美しく* (уцукушіку).

連用形: залишається *～しく* як *～しく* (*-шіку*). Приклади: *凄まじく* (сусамаджіку), *美しく* (уцукушіку)

終止形: змінюється *～しく* на *～し* (*-ші*). Приклади: *凄まじ* (сусамаджі), *美し* (уцукуші)

連体形: змінюється *～しく* на *～しき* (*-шікі*). Приклади: *凄まじき* (сусамаджікі), *美しき* (уцукушікі)

已然形: змінюється *～しく* на *～しけれ* (*-шікере*). Приклади: *凄まじけれ* (сусамаджікере), *美しけれ* (уцукушікере).

命令形: не використовується, окрім поєднання з *あり* (*арі*) [5].

2.3.3. Частки класичної японської мови

Частки класичної мови поділяються на певні категорії в залежності від аспектів їх використання, але ці категорії не відокремлені одна від одної. Наприклад, «відмінкова частка *が*» та «сполучна частка *が*» розглядаються як повністю окремі частки, однак насправді це одне й те саме. У рядках часток

можна розглядати нові (як ばや), і питання, чи є певні слова справді частками чи ні (як ばかり), досі залишається спірним [7].

Хоча деякі частинки виглядають і функціонують майже так само, як їхні сучасні аналоги (は), значення багатьох частинок (як さへ) і їх використання (як か) з часом змінилися [7].

Крім того, незважаючи на те, що частки зазвичай пишуться за допомогою кана, багато з них мають свої ієрогліфи, які зазвичай використовувалися з частками в давній літературі. Також у давніх творах, написаних на класичній мові, не завжди використовувалися частки, тому речення там могли виглядати приблизно так: ほととぎす鳴く, 峰(міне)高し [15].

Таблиця 2.4.

Назва групи	Частки, що належать до певної групи
格助詞 – «Відмінкові частки»	[が、の、(つ/な)、を、に、へ、と、より / (ゆ / ゆり / よ)、から、にて、して、ながら]
接続助詞 – «Сполучні частки»	[ば、と / とも、ど / ども、が、に、を、て、して、で、つつ、ながら、もの]
係助詞 - «Зв'язуючі частки»	[は、も、ぞ、なむ、や、か、こそ]
副助詞 - «Прислівникові частки»	[だに、すら、さへ、のみ、ばかり、など、まで、し / しも]

終助詞 - «Заключні частки»	[しが(+な／も)、もが(+な／も)、な、かな／か／かも、かし、なむ、ばや、な、ね／に、こそ、な、(そ)]
間投助詞 - «Частки вставних слів»	[よ、や、を]

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДАХ ПОЕЗІЇ ХОККУ І ТАНКА

Незважаючи на те, що носіями мови зараз використовується сучасна розмовна мова, що зазнала потужного впливу мов Заходу, класична мова *бунго* все ще займає важливе місце в японській культурі. Значна частина літературних творів країни сходу Сонця, що навіть зараз вважаються справжніми шедеврами, створена на цій мові, зокрема жанри традиційної поезії *хокку* і *танка*.

Хокку (俳句) – коротка віршова форма, що складається з трьох рядків з кількістю 17 складів 5-7-5 відповідно. *Танка* (短歌) – трохи довша форма, яка складається з 31 складу (5-7-5-7-7). І *хокку*, і *танка* є важливими жанрами японської літератури; їх суть полягає у сприйнятті природи та відображенні людських емоцій [14] [22].

У віршах *хокку* та *танка* літературна мова *бунго* дозволяє використовувати виразові засоби, що недоступні в сучасній японській мові – метафори, кіго («сезонні слова») та символи, що допомагають передати почуття та емоції від природи та навколишнього світу, спогади від побачених, почутих образів, ароматів тощо. Використання класичної японської мови у поезії *хокку* і *танка* надає їм більш глибокого змісту та поетичної цінності, роблячи ці жанри поезії неповторними та унікальними [14].

3.1. Приклади використання лексичних одиниць та граматичних форм на прикладах віршів *хокку*

道のべの

Обабіч шляху

きむくげ
木くは馬に

Цвіт гірських троянд -

くはれけり

Коню піджива

(Мацуо Басьо, 1684)

(Переклад І.Бондаренка [2])

У вірші використовується деякі архаїзми з класичної мови, такі як べ(辺, бе, що означає «поряд, в околицях» – у сучасній мові еквівалентом є 辺り - атарі、近く - чікаку) [18]. Також у вірші є дієслово 食う, {ку:}, що означає «їсти». Зараз воно рідше використовується, і його заміняє дієслово 食べる – таберу. Форма від цього дієслова - くはれけり – сполучна форма 連用形 (ренйо:-кей) (ст.2.). Однак у цьому вірші вона виконує функцію не сполучення (так як знаходиться у кінці вірша), а є формою простого минулого часу.

かんこどり
閑居鳥

Хоч як принуджую -

招けども来ず

Не хоче, не летить

やなぎ
柳には

*На білі верби лісова зозуля***(Йоса Бусон, 1776)**

(Переклад І.Бондаренка [2])

У цьому *хокку* використовується слово 招く (まねく, манеку, що означає «запрошувати»), що хоч зараз також використовується у цьому значенні, однак має більш сучасні еквіваленти 誘う, 招待する (сасо:, шьюутай суру). Форма від цього дієслова - 招けども – форма доконаного виду 已然形 (ідзен-кей), має частку ども (домо) (ст.2.) [18]. У цьому вірші ця частка виконує таку ж функцію і означає так само, як і сучасна форма ても (темо) - «скільки б не робив/просив та ін), але все одно». Інша форма 来ず від дієслова 来る - форма недоконаного виду 未然形 (мідзен-кей, що у вірші виступає як негативна форма (ст.2.).

秋の燈^ひや

Осінні вогники!

ゆかしき奈良の

Базар старовини

道具^{どうぐいち}市

У чарівній та стародавній Нарі

(Йоса Бусон)

(Переклад І.Бондаренка [2])

У вірші використовуються деякі слова, що вже вийшли із вжитку – такі як ゆかしき(い)(юкашіі(кі), «прекрасний чарівний»), 道具市 (догуічі, 道具 має, крім основного, значення «антикварна річ») [18], а також ієрогліф 燈 (з основним читанням хі) сучасного 灯 (з основним читанням то:). Прикметник ゆかしき – проста форма прикметника, що у сучасній мові має закінчення -い (ст.2.) [22].

野^{のわき}分^{わけ}して

Осінній ураган

見事に暮^くるる

Уміло й легко

焚^{たきび}火^びかな

Над вогнищем розправу учинив

(Кобаясі Ісса)

(Переклад І.Бондаренка [2])

Лексичні одиниці 野分 (новакі), 焚火 (такібі) у цьому хокку нині рідко використовуються, хоч і не є суцільними архаїзмами, але мають більше літературний відтінок [4]. Форма дієслова 暮るる (куруру) від дієслова 暮れる (куреру) -означальна форма 連体形 (рентай-кей) (так як виконує функцію означення імінника 焚火) (ст.2.) [18]. До цього дієслова додається закінчення ~るる (-руру), що означає пасивний стан. Тобто дослівно (але посилаючись на переклад) виходить, що «вогнище, над яким учинив розправу осінній ураган».

3.2. Приклади використання лексичних одиниць та граматичних форм на вірші *танка*

世の中を

З чим порівняти на цьому грішнім світі

何にたとえ喩へむ

Людське життя?

あさびら朝開き

Хіба що з тим човном,

こ漕ぎ去いにし舟の

Що в море вирушає на світанні

あと跡なきごとし

І не лишає сліду по собі

(Самі Мандзей)

(Переклад І.Бондаренка [1])

У цьому *танка* наявні такі архаїзми, як 朝開き (асабіракі, «світанок»), що у сучасній мові має еквівалент よあけ {йоаке}), 喩へむ (татоему, «порівнювати» - зараз використовується його новий варіант 例える {татоеру}, чи більш широко вживане 比べる {кураберу}) [19]. 世の中 – хоч і не вважається як таким архаїзмом і все ще використовується у значенні «світ, суспільство», однак у сучасній мові його заміняє слово з тими ж значеннями 世界 (секай). Форма ごとし – має сучасну форму-аналог ように, яка також використовується у кінці речення (чи як у даному випадку – у кінці самого *танка*) (ст.2.) [7].

ВИСНОВКИ

У даній курсовій роботі була розглянута тема класичної японської мови *бунго* і її особливостей – як у теоретичному плані, так і через їх практичний аналіз (на прикладах поезії *хокку* і *танка*).

По-перше, варто зазначити, що хоч наразі *бунго* більше не являється мовою для повсякденного використання, вона, тим не менш, і зараз вважається невід’ємною частиною японської культури. Крім цього, класична мова стала основою для сучасної: більшість лексичних одиниць, орфографічних і фонетичних аспектів, граматичних форм та конструкцій, хоч і набули нових значень та функцій, але також широко використовуються носіями мови. Проблеми відмінності класичної мови від сучасної не стали менш актуальними, і дослідження лінгвістами аспектів, що відрізняють японську мову у різні періоди її розвитку, як були, так і продовжують проводитися. Також неймовірна кількість літературних творів та важливих історичних документів написана на *бунго*, тому як і науковці в області лінгвістики і японознавства, так навіть звичайні люди, що вивчають японську мову в навчальних закладах чи самостійно, як раніше, так і зараз, аналізують їх з різних аспектів – і це дає краще уявлення та розуміння японської мови і культури загалом, адже Японія нерозривно пов’язана зі своїм минулим на всіх рівнях.

У початковому підрозділі першого розділу, що охоплює теоретичні основи літературної мови, була надана коротка інформація про історію японської мови загалом, а також детально розбиралася періодизація її розвитку з описом найважливіших літературних пам’яток (стадії даної системи датування: давня, класична, середньовічна, нова, сучасна японська мова).

У наступному підрозділі розглядалися поняття та характеристика вже класичної японської мови – риси, що відрізняють її від сучасної (ритмічність, використання різних рівнів мови, використання складних граматичних

конструкцій та слів, відмінювання слів , використання архаїзмів) і стилі (*камбун, соробун, фуцуубун*).

Останній підрозділ містить у собі загальні відомості про історію мови *бунго*, згідно якій можна зрозуміти, що дуже багато століть класична мова займала одне з найважливіших місць у культурі країни Вранішнього Сонця , і хоча її почала витісняти розмовна мова у більшості сфер суспільного життя, *бунго* залишається цінною спадщиною і нині теж дуже шанується жителями країни.

У першому підрозділі наступного розділу, темою якого виступають лінгвістичні особливості літературної мови та її відмінності у цьому аспекті від сучасної мови, простежувалися аспекти орфографії та фонології мови-об'єкту. Була досліджена історична система *кана* та особливості вимови її знаків, а також були подані приклади з перекладом.

У другому підрозділі були описані деякі риси лексичної системи та її відмінності від сучасної мови. Також був наданий словник, що складається з двадцяти п'яти поширених лексичних одиниць – іменників, прикметників, дієслів тощо – з різними значеннями та прикладами їх використання у реченнях.

У третьому підрозділі простежувалися основні граматичні ознаки: дієслівні та прикметникові форми (форма недоконаного виду, сполучна, заключна, означальна форми, форми доконаного виду і наказового способу), групи прикметникових закінчень (*-нарі, -тарі, -ку, -шіку*), групи часток (відмінкові, сполучні, зв'язуючі, прислівникові, заключні частки, частки вставних слів). Також до кожної ознаки були подані для кращого розуміння приклади.

Третій розділ, у якому особливості класичної мови розглядалися через їх практичний аналіз на прикладах поезії, містить у собі два підрозділи: приклади використання особливостей класичної мови на чотирьох віршах *хокку* і одному - *танка*. Завдяки класичній мові, не тільки прозова література, а також поезія набула особливого шарму та відтінку старовини, традиційності. Використана у поезії лексика, що нині вийшла з вжитку, однак була

актуальною у часи, коли були написані вірші, дає можливість уявити навколишній світ у давнину, подумки «перенестися» у минуле, відчувати всі ті образи, відображені у віршах. Через *хокку* таких відомих поетів, як Мацуо Басьо, Йоса Бусон, Кобаясі Ісса, і *танка*, автором якого є Самі Мандзей, були простежені лексичні одиниці, характерні для класичної мови фонетичні та граматичні ознаки, що були описані у другому розділі.

Отже, хоча зараз лексичні одиниці та граматичні форми класичної мови і не використовуються зараз так широко, як раніше, проте знання їх може бути корисним для всіх, хто пов'язує себе з японською мовою і культурою, адже дає змогу осягнути менталітет цієї країни через призму створеної на *кобуні* прози та поезії.

要約

4年の目論文は文語の話題が扱われた。研究の主題は、日本語の文語の構造要素の理論的側面と特徴でした。文語はもう日常的に使用される言語ではありませんが、今日の話者が使用する日本語の基礎を形成しているため、依然として日本文化の不可欠な部分と見なされています。それに伴い、古典言語と現代言語の違いに関する疑問や問題が生じ、現在でも、日本の学者や言語学者の研究・研究の対象となっています。この作品の関連性は、文豪の主な特徴を研究することで、日本と関わることを決意した人に、その言語と文化をよりよく理解して、習得する機会を与えるという事実にあります。また、翻訳者は、文体と意味合いを可能な限り原文を伝えることができるように、文語の知識を持っていることは特に重要です。この論文の目的は、文語の明確な想像を提供して、理論的で実践的な用語でそれを探求することです。この目標には、次のタスクが必要です。

1. 国語史の時代区分と国語発展史を研究すること。
2. 概念を定義して、文語について詳細に説明すること。
3. 文法の特徴などの古典的な日本語の構造を考えてみること。
4. 文語日本語と現代日本語の構造の違いを検討すること。
5. 法句と短歌の例を通して、文語の語彙単位と文法形式の実際の使用を分析すること。

この作品の斬新さは、国語の文語を徹底的に研究して、発句や短歌を例にその特徴の活用法を分析している点にある。そのため、現在、古語の語彙単位と文法形式は以前ほど広く使用されていませんが、その知識は、古文で作成された散文と詩のプリズムを通して、この国の精神を理解することを可能にしますから、日本語と文化に関連するすべての人にとって役立つ可能性があります。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антологія японської класичної поезії. Танка. Ренга (VIII-XV ст.) (2004) / Переклад з японської, коментарі, упорядкування, передмова І. Бондаренка. Київ: Факт. - 912 с.
2. Антологія японської поезії. ХАЙКУ (XVII-XX ст.) (2002) / Передмова, переклад, коментарі І. Бондаренка. - К.: Дніпро. - 368 с.
3. Alan Campbell, David S. Noble (1993). Japan: An Illustrated Encyclopedia. Tokyo: Kodansha International. – pp. 1924.
4. Clay & Yumi Boutwell (2021). Learn Japanese through Haiku - Basho. Japanese haiku with vocabulary & explanation. Independently published. - pp. 69.
5. George Bailey Sansom (1928). An historical grammar of Japanese. Oxford: - Clarendon Press. (Reprint: Richmond (1995): Curzon Press, XV). - pp. 347.
6. Helen Craig McCullough (1988). Bungo Manual: Selected Reference Materials for Students of Classical Japanese. New York: Cornell University East Asia Series, no. 48. - pp. 96.
7. Ikeda Tadashi (1975). Classical Japanese Grammar Illustrated with Texts (Tokyo: Institute of Eastern Culture). - pp. 356.
8. Iwona Kordzińska-Nawrocka (2013). Classical Japanese language, first edition. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. - pp. 287.
9. John Timothy Wexted (2006). A Handbook to Classical Japanese. Ithaca, N.Y.: Cornell University. - pp. 359.
10. Karen Elsa Sadness (1999). The evolution of the Japanese past and perfective suffixes. Centre for Japanese Studies, the University of Michigan (Michigan Monograph Series in Japanese Studies, 26). - pp. 265.
11. Komai Akira (1983). Classical Japanese, Kodansha Encyclopedia of Japan Volume 1. - pp. 322.
12. Komai Akira, Thomas H. Rohlich (1991). An Introduction to Classical Japanese. Tokyo: Bonjinsha, 1991. — pp. 262.

13. Noriko Katsuki-Pestemer (2009). *A Grammar of Classical Japanese*. München: Lincom Europa. - pp. 312.
14. Sadakichi Hartmann (1916). *Tanka and Haikai: Japanese Rhythms*. San Francisco: Wentworth Press. - pp. 40.
15. Shirane Haruo (2005). *Classical Japanese: A Grammar*. New York: Columbia University Press. - pp. 296.
16. Shirane Haruo (2007). *Classical Japanese Reader and Essential Dictionary*. New York: Columbia University Press. - pp. 280.
17. Tomasz Majtczak (2016). *The inflexional system of Classic Japanese*. Kraków: KSIĘGARNIA AKADEMICKA. - pp. 183.
18. 俳句のための基礎用語事典(角川ソフィア文庫)(2019). 東京:角川書店。 - 622 頁。
19. 林巨樹、安藤千鶴子(2016)。新全訳古語辞典。東京:大修館書店。 - 1193 頁。
20. 林巨樹、池上秋彦(1979)。国語史辞典 ['Dictionary of the history of Japanese']。東京:東京堂出版。 - 395 頁。
21. 伊地知鉄男(1998)。仮名変体集。新典社、増補改訂版。 pp. 64。
22. 佐藤郁良(2011)。俳句のための文語文法入門。東京:角川学芸出版。 - 250 頁。
23. 佐藤 武義(1995)。概説日本語の歴史 ['History of the Japanese language in outline']。東京:朝倉書店。 - 256 頁。
24. 築島 裕(1969)。平安時代語新龍 ['New treatise on the language of the Heian period']; first edition. 東京:東京大学出版会(東大人文学研究叢書)。 - 667 頁。
25. 山田孝雄(1913)。平安朝文法史 ['History of the Japanese grammar of the Heian period']。東京:宝文館。 587 頁。